

nje, spoznaja, iskustvo da je Bog izvor, istinsko dobro i konačna sreća čovjeka. Jamac te sigurnosti je osoba Isusa Krista, u kojoj vidimo čovjekov poziv, ali i usmjerenje prema konačnomu zajedništvu s Bogom.

Ante Bekavac

Petar Bašić, *Bartol Kašić prevoditelj*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2019.

Bartol Kašić, ili Bartolomeo Cassich od Druxbe Iesussovae, kako se je potpisao 15. kolovoza 1636. na kraju svojega predgovora prijevoda rimskoga obrednika na hrvatski jezik, u hrvatskoj je filologiji nazvan "otcem hrvatskoga jezikoslovlja". Taj je počasni naziv dobio kao autor prve hrvatske objavljene gramatike *Institutionum linguae Illyricae libri duo* (Romae: Apud Aloysium Zannettum, 1604). Njegova je važnost stoga privukla pažnju mnogih uglednih istraživača, uglavnom filologa. Među njima pak često nema usuglašenosti oko bitnih pitanja. I kod vrlo utjecajnih među njima moguće je pronaći pogreške, primjerice da se prevoditeljska ostvarenja prikazuju kao da bi bila Kašićeva autorska djela. Stoga je privukla pažnju knjiga koja Kašiću pristupa prvenstveno kao prevoditelju.

Autor knjige *Bartol Kašić prevoditelj* je Petar Bašić, redoviti profesor s Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta, koji je Kašiću posvetio mnoge istraživačke radove objavljene u znanstvenim časopisima i zbornicima. Iz predgovora knjizi (str. 5–6) saznajemo da je autor upravo te radove skupio, pomno pregledao, međusobno uskladio i ažurirao za objavljivanje u ovoj publikaciji. Stoga ju možemo smatrati cjelovitim uvidom u istraživačke domete i stavove Petra Bašića o djelovanju Bartola Kašića. Knjigu su kao znanstveno djelo ovjerali recenzenti akademici i sveučilišni profesori

Ivan Golub i Stjepan Damjanović. Knjiga je sadržajno podijeljena u tri cjeline: I. *Sveto pismo*; II. *Ritual rimski (1640.) i Pismo od nasledovan'ja (1641.)*; III. *Ostalo*. Ukupno ima 15 poglavlja, tj. prethodno objavljenih radova, kako je najavljeno, ovdje dopunjenih.

Poglavlje *O Kašićevu prevodenju Svetoga pisma* (str. 9–32) daje općeniti uvod u problematiku Kašićeva prijevoda Biblije: povijesni pregled s Kašićevim biografskim podacima i bitnim podacima iz crkvene povijesti toga doba te opis početka rada i probleme oko tiskanja. Drugi dio posvećen je jezičnim pitanjima, jer su se upravo jezikoslovci najviše bavili analizama toga prijevoda, te je iznesena problematika latinskoga predloška za prijevod.

U poglavlju *Rukopisi Kašićeva prijevoda Svetoga pisma* (str. 33–64) popisani su i opisani sačuvani Kašićev autograf i prijepisi njegova prijevoda kao zagrebački, zadarski i rukopis iz Odese. Autor je opisu pristupio filološkom metodom i u tom je smislu dao iscrpan opis. Riječ je o arhivskom gradivu i pomalo se osjeća nedostatak arhivističke metode. Tako tek nakon jedanaest stranica filološkoga opisa saznajemo da je to arhivsko gradivo "pisalo 7 ruku". Možda bi trebalo preispitati riječ "rukopisi" u naslovu poglavlja, što navodi čitatelja na razumijevanje da je riječ o Kašićevim rukopisima. Ipak, to je dosad najiscrpniji opis tih arhivskih predmeta. Sadržava također 12 faksimilnih kopija pojedinih listova. Svakako zadivljuje autorova upućenost u tekstualne detalje obradenoga gradiva.

Kada je Bartol Kašić započeo, a kada dovršio svoj prijevod Svetoga pisma? (str. 65–70) zapitao se je autor knjige. I u tom je poglavlju do izražaja došla njegova preciznost, filološka i historiografska. Saznajemo ovdje konkretne pokazatelje na kojima temelji svoje zaključke, ali također pokazuje kolegijal-

no poštovanje prema istraživačima koji ne dijele njegovo mišljenje.

U poglavlju *Tekstovi Svetoga pisma u prijevodima Bartola Kašića* (str. 71–84) autora je zanimalo koliko su tekstovi Svetoga pisma prisutni u drugim Kašićevim prijevodima. Tu je do izražaja došla autorova hvalevrijedna sklonost numeričkim pokazateljima, pa je dao precizan popis odlomaka u prijevodu lekcionara i *Rituala rimskoga*. Najzanimljivijim dijelom ovoga poglavlja smatramo podpoglavlje *Kašićeva ocjena Bandulavićeva lekcionara i Rusićeva ocjena Kašićeva lekcionara*. U kratkom poglavlju *Ne–Kašićevi dijelovi u Kašićevu prijevodu Svetoga pisma* (str. 85–96) popisana su mjesta s “rekonstrukcijama” prijevoda te su priložene faksimilne kopije istih za bolju ovjerenost navedenih tvrdnji.

Kao jedan od jezičnih priredivača prvoga izdanja Kašićeva prijevoda Biblije, autor je u poglavlju *Neke značajke Kašićeva prijevoda Svetoga pisma* (str. 97–104) iznio svoj pogled na neka pitanja o jeziku toga prijevoda. Veći dio poglavlja odnosi se na leksik i gramatiku, no svakako je najzanimljivije pitanje jezika na koji je Kašić preveo, kojemu autor, u suglasju s prethodnim istraživačima, daje oznake vjernosti i jasnoće, a određuje ga samim Kašićevim riječima kao “općenitiji jezik”.

U poglavlju *O prvotisku Kašićeva Rituala rimskoga (1640.) i njegovu pretisku (1993.)* (str. 123–138) autor iznosi razlike između triju primjeraka prvotiska *Rituala rimskoga*, koje se odnose na ispravke tiskarskih pogrešaka, a u poglavlju *Tragom Kašićevih ‘Ponapravljen’ja* (str. 139–156) skupio je sve Kašićeve ispravke, tj. *ponapravljen’ja* u dvama djelima, *Pismo od nasledovan’ja* i *Ritual rimski*, te ih je klasificirao i načelno protumačio.

U poglavlju *Koji je bio latinski predložak Kašićeva Rituala rimskoga (1640.)?* (str. 157–174) autor daje opis latinskih

izdanja sve do 1750. godine. Utvrđuje da Kašićevo izdanje ima posebne dodatke na početku i na kraju knjige. Konačno zaključuje da konkretno polazišno izdanje ne može utvrditi, ali je isključio prvotisak latinskoga obrednika i sva izdanja od 1636. nadalje. O Kašićevu prijevodu rimskoga obrednika postoji nedoumica oko dva prijevoda istoga latinskoga teksta na stranicama 431 i 432, čime se autor knjige bavi u poglavlju *Ritual rimski Bartola Kašića: tragom jedne zabune* (str. 175–182). Nakon faksimilne usporedbe tih dviju stranica, te potom usporednoga prijepisa riječ pod riječ, autor daje svoje tumačenje prevodilačkih razlika.

Kao što je tražio latinski predložak za *Ritual rimski*, tako je autor knjige krenuo u potragu za još jednim predlokom u poglavlju *Koji je bio latinski predložak Kašićeva Pisma od nasledovan’ja (1641.)?* (str. 183–194), a jezične osobitosti istoga prijevoda obrazložio je u poglavlju *Neke značajke Kašićeva Pisma od nasledovan’ja (1641.)* (str. 195–201).

Knjizi su dodana dva priloga koja se ne bave Kašićem kao prevoditeljem, nego su općenitije naravi. U poglavlju *Bartol Kašić ili Kasić?* (str. 205–217) saznajemo da se je njegovo prezime izvorno izgovaralo *Kasić*. Autor se najprije pita kako je došlo do pogrješnoga i sada uvriježenoga čitanja *Kašić*. Poziva se na podatak Josipa Vončine da ga je Mikloušić 1821. nazvao *Kašić*. Međutim, u Mikloušićevoj knjizi *Izbor dugovanyh vszakoverztneh* (1821., str. 89) Kašićevo je prezime zapisano “Kaszich”, što se prema sjeverozapadnoj hrvatskoj grafiji čita *Kasić*. Dakle, Mikloušić je ispravno čitao Kašićevo prezime. Drugi je prilog *Glagoljski i ostali prijevodi biblijskih tekstova na hrvatski jezik* (str. 219–226), koji daje vrijedan uvid i u taj dio hrvatskoga prevoditeljskoga nasljeđa.

Zaključno možemo reći da knjiga *Bartol Kašić prevoditelj* Petra Bašića nije

samo vrijedan doprinos hrvatskoj filologiji, nego je upravo nemoguće baviti se Kašićem ili općenito hrvatskim novovjekovnim prijevodima bez poznavanja filoloških dosega iznesenih u ovoj knjizi.

Ivana Kresnik

Janko Žagar, *Djelovanje po načelima: Tomistička perspektiva u donošenju moralnih odluka*. Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Kršćanska sadašnjost, 2020.

Hrvatsko izdanje knjige *Acting on Principles: A Thomistic Perspective in Making Moral Decisions* profesora moralne teologije i dominikanca Janka Žagara (1921.–2013.) tiskano je 2020. godine u sunakladništvu Filozofsko-teološkoga instituta Družbe Isusove u Zagrebu i Kršćanske sadašnjosti. Riječ je o projektu Instituta sv. Tome Akvinskoga u Zagrebu, koji je ostvaren pod ravnateljstvom Ante Gavrića, uz pomoć prevodilačkih napora Marine Novine i stručne redakture Tončija Matulića. Ova prva knjiga novopokrenutoga niza *Studia Thomistica* s 328 stranica formata 210 mm x 140 mm sadrži uvod, pet tematskih cjelina i bibliografiju na kraju.

U uvodu autor izlaže zašto moralno djelovanje traži poznavanje moralnih načela koja će služiti kao okvir pri razmatranju i rješavanju moralnih nedoumica. Naime, pri donošenju presudnih moralnih izbora ne može se tek nagađati ili voditi intuicijom, kao što se ne može ni osloniti isključivo na vanjske smjernice poput običaja i zakona. Janko Žagar upravo u tom prepoznaje vrijednost moralne teologije Tome Akvinskoga i njezine holističke perspektive, koja proizlazi iz jedinstva teologije, iz svijesti o neodvojivosti razuma i volje, kontemplacije i djelovanja, kao i usuglašenosti nadnaravne objave i naravnoga razuma, to jest da čovjekova moralna autono-

mija ne isključuje Božji milosni utjecaj. Slijedeći poticaj Drugoga vatikanskoga sabora, ova knjiga razlaže kako moralna teologija Tome Akvinskoga može pridonijeti obnovi jednoga objektivnoga poimanja moralnosti nasuprot modernim scijentističkim dekonstrukcijama i popularnosti moralnoga relativizma.

U prvoj od pet cjelina naslovljenoj *Smisao ljudskog života* objašnjeno je kako treba razumijevati konačnu svrhu čovjekova života, koju Toma Akvinski naziva “gledanjem” Boga, a po kojoj se određuje svrhovitost, odnosno moralnost svega ljudskoga djelovanja te tjelesnih i materijalnih sredstava za njezino ostvarenje. Isto tako, je li opravdana naravna težnja za srećom i u kakvom je odnosu prema čovjekovoj transcendentnoj svrsi. Autor donosi jezgrovit pregled ključnih pojmova, naglašavajući dvojaku perspektivu nadnaravne objave i naravnoga razuma Akvinčeve moralne teologije. Uz to, ističe humanost toga pristupa prepoznatljiva i u nauku Drugoga vatikanskoga sabora, kao i njegovu primjenljivost na moderne teološke rasprave o praksi vjere u svijetu.

Druga cjelina pod naslovom *Uvjeti odgovornosti* obrađuje narav slobodne volje i ustroj ljudskih čina, iznoseći kako slobodno i odgovorno djelovanje doprinosi ostvarenju čovjekove konačne svrhe. Prvo se pitanje slobode i osobne odgovornosti stavlja u kontekst suvremenih istraživanja psiholoških i socioloških uvjetovanosti ljudskoga uma i ponašanja. Potom ih se prosuđuje iz perspektive Akvinčeve moralne teologije, koja polazi od ontološkoga uvjeta moralnosti, pa potom analizira procese odlučivanja i izvršenja čina s obzirom na djelatni subjekt, objekt htijenja, izabrana sredstva i vanjske utjecaje. Na taj se način razmatra važnost nakane, koja proizlazi iz razuma i volje, ali i okolnosti te moralnih zapreka poput nasilja i prisile, straha kao mentalnoga stresa,